

Kateketteneste og embetssyn – vigsling til kva?

Av Jan Ove Ulstein,

dosent em., Høgskulen i Volda. e-post: jou@hivolda.no

INNSTEG

Denne artikkelen vil fylgje den ferske historia til katekettenesta i Norge ut ifrå ei bestemt interesse. Vi skal fylgje kampen for å utforme og forstå tenesta i forhold til andre tenester i kyrkja. For kvar teneste er det nødvendig med ei sjølvforståing som høver til ei plassering i feltet, i dette tilfelle i kyrkja. Kyrkja har i sin tradisjon lagt vekt på å kalle, velsigne og sende ut til teneste. Dette mønsteret finn vi i dei fleste kyrkjefamiliane. Men i vår lutherske tradisjon har det berre vore presten som har vorte ordinert. Når det så skjer ei endring, med nye tenester, så blir det ei utfordring både til tradisjon og situasjon. Ei teneste skal ha eit oppdrag i den faktiske situasjonen, med basis i den opphavlege sendinga. Korleis skal kyrkja kunne møte si tid, og korleis skal ein forstå dei nye tenestene? Kva er deira særskilde preg, deira yrkesidentitet? Skal dei ordinerast – til kva? Dette er historia om då eit nytt behov for ei ny teneste kjempa seg fram i eit ulendt landskap, og der sjølvaste embetsteologien (eller rettare: *tenesteteologien*) i kyrkja vart utfordra.

Vi skal sjå denne historia frå kateketens synsvinkel. For kateketen er det ikkje berre eit spørsmål om ein teologisk diskusjon om embetssynet i kyrkja. Det går på identiteten laus,¹ konkret i ein stab der dei ulike rollene bør vere avklara for samarbeidet og kollegafellesskapet si skuld. Derfor er også ei embetsteologisk forståing viktig. Det handlar om frimot i tenesta.

OPPLØPET

Det har alltid vore katekese i kyrkja. Jesus var rabbi og lærde folket. Han kalla folk til teneste og sende dei ut i verda med oppdrag. Det er heva over tvil at til kyrkja sitt oppdrag høyrer livsformande undervisning. Dåpsbefalinga i Matt 28 seier det. Ein læresvein av begge kjønn skal lære å gå Vegen. Det er heller ikkje grunnlag for tvil om at den lutherske kyrkja tenkjer kateketisk. Katekese kan ikkje tenkjast bort frå ei kyrkje med eit vedkjenningssskrift som Luthers vesle katekisme.

Derimot er det stor variasjon om vi spør kven som har vore kateket i kyrkja si historie. Noko ein kan kalle kateket-stilling, har vore ein variabel storleik.

¹ Den grundigaste og beste drøfting av kateketens identitet finn vi hos Hjertenæs 2001b.

Den som driv katekese, er kateket.² I Norge har det i stor grad vore presten og læraren.³

Vi ser at før opprettinga av kateketstillinga i 1969 er det i gang ei fornying av det religionspedagogiske arbeidet. No er den tida forbi då generasjon etter generasjon vart «pint under Erik Pontoppidan»⁴ til ei gjennomgripande opplæring i katekismen. Pedagogikken hadde vorte eit etablert fag og gjer seg gjeldande i kristeleg samanheng. Det betyr også at pietismens motvilje mot oppdragskristendom er på vikande front. Ikkje minst IKO (frå 1945) ved Bjarne Hareide gjorde ein pionerinnsetning i det religionspedagogiske arbeidet både i forhold til kyrkje og skule. Og på 60-talet fekk Menighetsfakultetet sin lærestol i religionspedagogikk (Ivar Asheim).

Slikt fagmiljø kan gi den komande kateketen eit profesjonsfagleg særpreg og forsprang i forhold til presten. Når så kristendomsundervisninga i skulen ikkje lenger kan kallast dåpsundervisning, så skjerpar det behovet for kateketisk innsats i kyrkja.⁵ No må kyrkja sjølv ta ansvaret for sine døypte og deira oppseding. Den nye kyrkjelege aktiviteten var også i vekst, som ei samtidig vidareføring av dei frivillige organisasjonane sin aktivitet i barne- og ungdomsarbeid – no i kyrkjekjellaren (Ulstein 2004). Norsk Menighetsinstitutt hadde arbeidd med å få kyrkjelivet i kontakt med industriarbeidaren (Bakkevig 1981). Same institutt, ved Eilert Dæhlin, arbeidde intenst med menighetsarbeid i ny tid (Dæhlin 1965), og menighetssekretæren vart til.⁶ Alt dette røper endringar i sjølve samfunnet med nye utfordringar for kyrkja. Birkeli-kommisjonen av 1965 møter dei med tanken om å «differensiere» det kyrkjelege embetet og legge nye tenester inn i det: kateket og diakon.

STARTEN: REFORM 1969

Reformkommisjonen av 1965, oppnemnd av «Det frivillige kirkelige landsmøte», la fram for same møte i 1969 si innstilling *Reform i Den norske kirke* (heretter Reform 69). Der brukar dei uttrykket *tenestedifferensiering*, den første av metaforane om dei kyrkjelege tenestene, med same ambisjon: å vise einskap i tenester med ulik profil. Differensiering fører til spesialisering.

Boka gir først eit luthersk kyrkjesynt, til grunn for alle reformer. Her ser ein kyrkje frå to synsvinklar: som *Kristi lekam* og som *sosial institusjon*. Desse er ikkje

2 Seland 2009 gir alle stadia i dei ulike artikkane. Kortversjon i Ulstein 2009.

3 Sjå S.Broch: Norsk Kirkeret, Christiania 1904, s.102f: Kateketer er baade Skoleembetsmænd og Prester. Dette framgaar af Kgl. Res. 1ste Juli 1808 (Canc. Prom. 9nde s. M.), hvori fastsættes, at «den første Lærer ved Skolerne i Kjøbstæder, hvor ingen residerende Kapellan er, skal være kgl. Udnævnt ordineret Kateket, der foruden sin faste Løn skal nyde Høitidsoffer af Menigheden». Hermed stemmer ogsaa de senere specielle Bestemmelser om saadanne Posters Oprettelse. Dette er saaledes et Embede, der bidrager til at knytte Kirken til Skolen.

4 www.fagsider.org/ojj/_private/nladok/oj301097.html

5 Berge 2009 viser at det var vedtekte allereie i 1897. Men først i 1969 gjekk det opp for kyrkja.

6 Sjå festskriftet til Dæhlin, Reis deg, Guds menighet.

lett å skilje frå kvarandre. Kyrkja si sosiale side speglar av «skiftende strukturer, ordningar, lover og omgangs- og arbeidsformer. Kirken opptar i seg impulser fra de samfunnsforhold den arbeider under. Faren her er at den sakraliserer tidligere tiders samfunnsforståelse og forestillingssett.» Samfunnselementet i kyrkja si verksemd treng ei «kontinuerlig justering» (Reform 69: 37).

Det skjedde store endringar i samfunnet etter krigen. Reform 1969 skildrar dei. Det samfunnsmonster ein ser for seg, er prognosar med framskriving av statistikk, bygd på føresetnaden om sterkt aukande urbanisering, med folkeflytting etter arbeidsplassane i det industrielle samfunnet, med ny livsrytme i fritidssamfunnet. Urbanisering får sitt motstykke i hyttebygging og eit meir mobilt tilvære, med ny sosial differensiering, med endring i familiemønster og fellesskap, med eit pluralistisk samfunn. Dette får konsekvensar for kyrkjeleg planlegging, med ulike kyrkjelydar, med nye tenester, nye former for kommunikasjon (media), meir spesialisering osv. (Reform 69: 38–46).

I denne situasjonen treng ein meir spesialisering i det kyrkjelege arbeidslivet. Presten kan ikkje dekke alle behova åleine. Lutherdommen har berre eitt embete, slik det er skildra i Confessio Augustana (CA) V – *ei teneste* til å forkynne til tru og forvalte sakramenta. Differensieringa gir diakonen og ikkje minst kateketen plass i same embete. Kateket-stillinga er ny, eller ny-utforma på slutten av 60-talet.

Mykje skjedde parallelt. Bispemøtet har hatt kateketen på si sakliste undervegs. Dei vil «bygge ut en mer selvstendig undervisningstjeneste og diakontjeneste ved siden av prestedtjenesten» (BM-sak 32/67). Det er tale om «en *selvstendig stilling* med avgrenset arbeidsområde» (Reform 69: 64f.).

Departementet arbeidde raskare enn nokon hadde trudd. Dei fylgde opp Bispemøte-vedtaket frå 1967, presisert i 1968: kateketen skal ha ansvaret for kyrkjelyden sitt undervisningsarbeid. 19. juni 1969 vart katekettenesta lovfesta, før Reform 69 var handsama.

LØPET: AVKLARING OG FORVIRRING

Spørsmålet om kateketen er det nye på 60-talet, men diakonen er med i same draget. Dette trekløveret (prest – kateket – diakon) er gjenstand for drøfting av tenestedifferensiering innan 'embetet'. Det er mange aktstykke, også med motførestillinger, men eit slags frampeik av det nye har vi allereie ganske tidleg hos ein av dei viktigaste teologiske aktørane i den første fasen. Torleiv Austad skriv i «En ny tjeneste i kirken»:

Ved siden av disse mer pragmatiske hensyn bør det framheves at en differensiering av Ordets embete er et legitimt teologisk anliggende – for ikke å si en nødvendighet. Katekettjenesten vil være å betrakte som en funksjon av det ene embete med Ord og Sakrament som vi har i vår lutherske kirke. Med dette for øye ser vi klarere kateketens

mandatområde. Han skal ikke være en pedagogisk utdannet visergutt for presten, altså en ny type hjelpeprest, men inneha et selvstendig embete med egen ordinasjon og offentlig status. Det viktigste oppdraget vil naturligvis være den kirkelige undervisning; men for øvrig bør kateketen ha visse liturgiske funksjoner (for eksempel lede egne kateket-gudstjenester) og gis anledning til å utøve sjelesorg i menigheten. Selv om presten som innehaver av hyrdeembetet har totalansvaret for betjeningen av Ord og sakrament i menigheten, betyr ikke det at han også administrativt og pedagogisk er overordnet kateketen. Det vil være nødvendig at kateketembetet har en klart definert instruks.

(Austad 1967: 514–515; 1972).

Austad og Reform 69 gir inntrykk av at det har kome ei teologisk grunngeving av differensieringa. Historia viser at alt på ingen måte var avklara med det. Verken forholdet til 'embetet' eller kva oppgåver kateketen skal ha, kven som har hovudansvaret for dei, kven som er kateketens overordna og korleis normalinstruksen skal vere, var heilt klart. Alt dette er sjølv sagt avgjerande for korleis ein skal forstå tenesta sin karakter. Både Hjertenæs (2001a) og Alveng (2004) dokumenterer den forholdsvis intense og mange-fasetterte kampen for avklaring på fleire område. Ei ny stilling krev instruks og innarbeiding i dei rutineane som er der frå før. Den første praktiske avklaringa mellom stillingstypane kom med *Tjenester og stillinger i Den norske kirke* (1976).⁷

I første fase gjaldt det også ein latent konflikt med presten om rollefordelinga. Det kan ha mange årsaker. Ei var opplagd: Å konfirmere seg heitte før «Å gå for presten». Presten var utøvande kateket, og framleis viktig i konfirmasjonsarbeidet. No fekk han ei(n) ved sida si som var religionspedagogisk kompetent, og skulle vere «menighetens undervisningsleder». Presten var også administrativ leiar. Samtidig skulle kateketen ha ei sjølvstendig stilling med eiga vigsling, med tilsyn av biskopen. Her var det den faktiske brytinga skjedd. Hjertenæs⁸ gjennomførte og publiserte ei undersøking av haldningar hos kateketar og prestar både om kateketens særlege oppdrag, om embetssyn og synet på administrativt leiarskap. Det viser ein overgang, både om arbeidsoppgåver til dømes i konfirmantarbeidet, om embetssynet og spørsmålet om åndeleg og administrativ leiing måtte vere ved den same.⁹ Kyrkjelova av 1996, med kyrkjeverja som administrativ leiar, gav ei klarare rollefordeling slik. Personlege konfliktar lét seg rett nok ikkje administrere bort, men det hjalp med klarare yrkesidentitet.

Største problema knytte seg til kven som eigentleg er «menighetens under-

7 Sjå gjennomgang av tenesteinstruksane hos Kristine Aksøy i dette nummeret.

8 Hjertenæs 1993 og 1994 gir resultat frå spørjeundersøkinga i det såkalla KIT-prosjekt i detalj – ei undersøking i etterkant av etterutdanningskurset for «Kateketar i teneste» som Menighetsfakultetet og Distriktshøgskulen i Volda gjennomførte i perioden 1987–1989.

9 Sjå Hjertenæs 1993: 83–201 og tilsvarende hos prestane i Hjertenæs 1994: 70–98.

visningsleder». Terminologien er vekslende, og på byrjinga av 90-talet vil Hjertenæs skildre tilstanden som ein vond sirkel, og han gir kyrkjelege organ ein stor del av skulda. Dei blir vinglande, i vente på kyrkjelova. Det gjeld ikkje berre embetssynet, men forholdet til normalinstruks og lokale tilpassingar. Det gjeld uklare ansvarsforhold mellom kateket og prest og uklare arbeids- og tenesteforhold.¹⁰

Eg skal skissere nokre trekk framover mot fullføringa av dei nye vigselrituala i kyrkja. For veit ein kva ein skal vigsle til, så inneber det ikkje berre ei teologisk avklaring, men ei institusjonell. Det betyr både grunnlag for ein instruks og ei akseptert forståing av dei ulike rollene i ein stab. Og einaste grunn til vigsling låg i CA V.

Vi får allereie i 1972 ei utgreiing om ordinasjon og vigsling, utført av Norsk Teologisk Nemnd for økumeniske spørsmål, på oppmoding frå Liturgikommisjonen. Nemnda samanfatta ein ganske samstemt økumenisk konsensus i spørsmålet i form av 15 tesar.¹¹ Akkurat spørsmålet om vigsling er veileigna til å gi føring for både teologi og praksis. Vigsling er det stort sett semje om hovudtrekka i: det dreier seg om kall, velsigning og utsending.¹² Det er også brei semje om at vigsling og ordinasjon betyr det same.

For å vigsle trengs det ei teologisk avklaring, her: CA artikkel V om forkynningstenesta. Ein skulle tru at Reform 69 la premissa for det. Men embetsteologien synest å stå for ei evigvarande drøfting. I nesten heile perioden for kateketen har det vore drøftingar med ulike nedslag, like sprikande som luthersk embetsteologi har ein tendens til å bli. Kristine Aksøy Alveng (2004) viser ved ei undersøking

---

10 Hjertenæs 2001:23–26.

11 Teserekkja til NTN gir fylgjande poeng (kortversjon):

1. termene om vigsling, ordinasjon, viing er bruksmåte definisjonar
  2. ordinasjon bør brukast om prest, kateket, diakon. Den er uttrykk for livslang «beslagleggelse».
  3. viser til hovudkomponentane i ordinasjonshandlinga
  4. handlinga grunngir og definerer kva teneste det er
  5. minner om dåpen til det felles prestedømet (anamnese)
  6. proklamasjon av at teneste er ei gåve ein får
  7. ordinasjonen stadfester det ytre offentlege kallet
  8. ordinanden blir «ofra» til Gud ved forbøn
  9. velsigna med dei særlege lovnadene tenesta står under
  10. blir utsend i Kristi stad til teneste for verda
  11. handlinga er del av evangeliets suksisjon, knytt til apostoliske førebilete
  12. ordinasjonen og kallet tilhøyrer kyrkjelyden, lekfolk og ordinerte er saman med biskopen i handlinga
  13. skal primært skje i domkyrkja: ordinanden blir gitt til heile kyrkja
  14. innsetting skjer ved ny stilling, ordinasjon berre ein gong
  15. bispeordinasjon er «etter menneskeleg rett», ingen eigentleg ordinasjon (Luthersk Kirketidende)
- 12 Det finst variasjonar av synet på vigsling/ordinasjon, men strukturen er grunnleggande den same. Der er vidare drøfta meir spesifikke konsekvensar av synet. Fylgjande litteratur tek desse spørsmåla opp i brei kontekst: *Embetsteologi og tjenestedifferensiering*, 1975; *Embetet i Den norske kirke*, 2001; *Ordinasjon og vigsling i Den norske kirke*, 2004; *Tesar om ordinasjonsspørsmål i lys av embetsforståelse og tjenestedifferensiering*, 1972. *Vigsling av kantorer*, 1997.

korleis mangel på klårleik i spørsmålet om vigsling verka tappande på kateketar og deira forståing av yrkesidentitet. Då var spørsmålet eigentleg avklara, det hadde berre ikkje vorte forstått eller akseptert (Ulstein 2009).

Kva hadde skjedd? Kva var avklara, og kva gjekk forvirringa ut på, og korleis vart den driven vekk?

KYRKJERÅDET, BISPEMØTET OG LITURGIKOMMISSJONEN

Kyrkjerådet

I november 1975 la eit utval nedsett av Kyrkjerådet fram *Embetsteologi og tjenstedifferensiering*. Dei¹³ leverer eit ressursdokument som kanskje er den grundigaste handsaminga fagteologisk omkring tenestedifferensiering.¹⁴ Det finst eigentleg ikkje noko «lære om embetet» i dei lutherske vedkjenningssskriftene, er utgangspunktet. I CA er den teologiske interessa knytt til det tenesta siktar mot og ikkje «embetet» i seg sjølv. Det skal vere kalla, og det skal skje med orden. Ordningane skal tene evangeliets frie løp. Dei er ikkje likegyldige.

Det finst då i omløp tre ulike idealtypar av embetssyn. I staden for å bruke dei populære nemningane «høgkyrkjeleg», «lågkyrkjeleg» og midt i mellom (utan folkeleg nemning), tek dei utgangspunkt i det spesielle for dei. Det første er kjenneteikna ved å legge vekt på «det personale» – med ein personleg utpeika embetsberar.¹⁵ Ulike tenester har del i det eine embetet, men heller ikkje meir. Nokon ber eit hovudansvar for heile tenesta. Motposisjonen, det funksjonelle synet, legg vekt på at det er funksjonar som må takast vare på – utan ein embetsstand eller ei fast organisert stilling. Heller er det eit oppdrag der ein på pragmatisk vis kan opprette dei stillingar som er tenlege. Desse tenestefunksjonane eig heile kyrkjelyden.¹⁶ For mellomstandpunktet, det «personalt-funksjonelle» embetssynet, er det viktig å streke under at det finst berre eitt embete. Men det kan forståast både ut ifrå delegasjonsteorien (avleia av det allmenne prestedømet) og frå institusjonsteorien (ei sjølvstendig guddommeleg innstifting, «før» kyrkjelyden) – slik dei to andre syna kan knyte til kvar sin teori. Dette synet vil ha med eit både/og. Det finst berre eitt embete, med eit heilt ansvar. Anten har eit menneske del i det, eller så har det ikkje. Dette synet går inn for dei tre tenestene som berarar av det eine embete, det talar ikkje om deltenester, men arbeidsområde.¹⁷

13 Her er fleire sentrale aktørar: Tor Aukrust, Olav Fanuelsen (sentral diakon), Helge Fehn (mangeårig formann i Liturgikommissjonen), Fredrik Grønningseter (aktiv i Bispemøtet), Gunnar Neegaard (den første vigsla kateket), Bjørn Sandvik (viktige forarbeid), Karl Gervin (sekretær).

14 Skissa over ulike typar embetssyn kjem i kap. IV.

15 «Poenget er at den som er utpekt av menigheten kommer tilbake med 'rett og myndighet' ... Dette personale aspekt går ikke på noen personlig kvalitet, men bare på oppdrag og ansvar.» *Embetsteologi og tjenstedifferensiering*: 25. – Eg spør om ikkje det vil gjelde alle vigsla, uavhengig av embetssyn.

16 Det er særleg forarbeida til CA denne typen hentar argument frå. *Embetsteologi og tjenstedifferensiering*: 29ff.

17 S.26ff. Her blir det også hevda at «hyrdeansvar» ikkje er identisk med ansvaret for forkyning og sakramentforvaltning, truleg går det på meir administrativ leiing, antyda i 1 Kor 12,28 (s.29).

Desse tre idealtypene har vore sterkt framme i luthersk embedsteologi i Norge, og blir teikna ut i denne innstillinga – utan at det blir teke stilling til dei der. Ein kan seie at «den personale» går lengst i å gjere embetet eksklusivt. «Det funksjonelle» er nærast den lutherske vektlegginga på det allmenne prestedømet. Viktig er at desse funksjonane blir tekne vare på, ikkje kven som gjer det. Men også her vil ein tilpasse tenkinga eit ordningsperspektiv, å vere retteleg kalla, rite *vocatus*. «Det personalt-funksjonelle» prøver å samanfatte begge deler, med større vekt på at personen er «utskilt» for si spesielle teneste.¹⁸ Det er den første posisjonen som vil ha størst problem med sidestilling av tenester med kvart sitt særpreg. Dei to andre vil heller understreke det. Innstillinga understrekar at desse tre idealtypene ikkje finst i reindyrka form. All vekt i CA blir lagt på å først definere kva kyrkja er og kva oppdrag ho har, og på det grunnlag lage ordningar og stillingar som tek vare på det (Embedsteologi og tjenestedifferensiering: 22).

Bispemøtet og Liturgikommisjonen

Den refererte innstillinga var frå eit utval sett ned av Kyrkjerådet. Vidare skjer det ein meir målretta prosess. No arbeider Liturgikommisjonen med vigslingsrituala, og dei vil vite kva dei skal bygge på reint teologisk. Læreinstansen for det er Bispemøtet. Kyrkja si lære er uttrykt i liturgiane. Det som var sprikande læremeiningar, må samanfattast eller overstyrast av vigslingsliturgien.

Bispemøtet 1977 (sak 3a) uttalar seg om utkast til vigslingsrituale, og sender uttalen over til Liturgikommisjonen. Dei markerer sitt syn ved 8 punkt. Eg gjengir her nokre av poenga i ein kortversjon.¹⁹

- 1 dei kyrkjelege tenestene uttrykkjer heile kyrkja sitt ansvar for å bringe ordet om forsoning ut til alle menneske (den nemner heile spekteret av tenester)
- 2 ordinasjon/vigsling er offentleg overdraging av dette oppdraget til personar som er skikka til det
- 3 og er uttrykk for at kyrkjelege tenester kviler på guddommeleg innstifting. Kyrkjelyden kallar (*vocatio*) til å vere personleg forplikta overfor Gud, og står ved det både *i* og *overfor* kyrkjelyden
- 4 samtidig er ordinasjon/vigsling kyrkjelydens praktiske behov for å tilsette

18 For å drage inn ein annan flittig brukt distinksjon – om den vigsla står «i» eller «overfor» kyrkjelyden, altså som ein «tillitsvald» eller ein med «fullmakt» frå Gud – så vil ein vigsla person stå i spenninga mellom begge deler.

19 Alle punkta og litt til er sitert hos Aarflot 2001:140ff. Der refererer han også frå forslaget til liturgiar. Han viser til ein nyansats: «Overdragelsen i vår Alterbok er vel mye embets- og suksesjonspreget. Etter vår mening bør en kunne ha en felles formular for alle tre tjenestekategorier (P, K og D), for eksempel: så innvier jeg deg for Guds ansikt og i denne menighets nærvær til din tjeneste i den kristne kirke som prest/kateket/diakon – med fullmakt og forpliktelse til å utføre alt som hører til ditt hellige kall, etter Guds ord og kirkens bekjennelse og ordninger.» (s. 143).

- personar til tenester som er nødvendige for livet i kyrkjelyden. Dei kallar (*vocatio*) gjennom offentleg godtekne tilsetjingsprosedyrar
- 5 blir kjenneteikna ved sending (*missio*) til bestemte oppgåver, med konkret innhald i tenesteoppdraget
  - 6 ordinasjon/vigsling er også velsigning til teneste
  - 7 med slik forståing av saka er det rett å gi fleire tenester del i «ordinasjonen/vigslingens strukturskapende virkning for tjenesten», her: kateket og soknediakon
  - 8 men prestestillinga har framleis ei særstilling: med hovudansvaret for forkyning av Ordet og sakramentforvaltninga, og for det gudstenestelege livet. Dessutan hyrdeansvaret: sjelesorg, rettleie sine medarbeidarar i tolking og forkyning av Guds ord.

Bispemøtet ser ingen grunn til å skilje mellom ordinasjon og vigsling, og vil ha same grunnstruktur for alle tre, tilpassa ulik teneste, og føreset langtidsteneste for alle.

I heile perioden fram til endeleg utforma vigslingsrituale (1983), går det føre seg ein dialogprosess mellom Liturgikommisjonen og Bispemøtet (Aarflot 2001; Ulstein 2009). Liturgikommisjonen finn uttalen frå 1977 fruktbar (1980). Trass ulike embetssyn ser ein for seg ei felles forståing av strukturen i dei framtidige vigslingsrituala. Dei sende eit foreløpig utkast til høyring (1981). Der bad dei også om respons på to modellar, som impliserer embetssyn. Modell A sidestiller dei tre fokuserte tenestene. Modell B vil ordinere presten, og vigsle kateket og diakon – utan tilvising til embetet.

Dei fleste responsane gjekk inn for A.²⁰ Men mange ville gjere prestetenesta sin eigenart tydelegare. Liturgikommisjonen, som sjølv var delt i spørsmålet, innsåg at kven som har del i det kyrkjelege embetet i spesifikk forstand, var eit dogmatisk spørsmål, altså ei sak for Bispemøtet. Bispemøtet tok fatt på nytt i 1982, men svarte ikkje på hovudspørsmålet. Dei la til ei tydelegare erklæring om at den vigsle er retteleg kalla, med eit finalt sikte, spesifisert for den enkelte teneste: *for at ...* (Aarflot 2001:147). Ved dette høve ville bispane bruke «ordinasjon» i vigslinga av kateket og diakon. Det vart retta i det endelege utkastet 1986, der ein ikkje brukte uttrykket i det heile, heller ikkje for presten. Liturgikommisjonen ville gjerne ha ei eintydig tekst som også tok stilling til embetssynet. Det røper usemje i Liturgikommisjonen om kateket og diakon var innanfor eller utanfor 'embetet'. Men Bispemøtet (Sak 11/83) ville ikkje seie noko avgjerande om embetsspørsmålet slik at vigslingsrituala kunne utformast etter det.

---

20 Oversikt over høyringsfråsegnene finn vi i Eriksen/Aarflot 1984, saman med studiemateriell til tematikken.

Vi kan seie at dei ulike embetssyna får tilvist ein plass i sjølvforståinga til den enkelte vigsla. Vigslingsrituala seier noko eintydig om kall, velsigning og sending (=vigsling) – «med kall fra Gud og Kirken». Utan å gå inn på ordlyd, så må det slåast fast at også kateket og diakon er retteleg kalla. Det er ingen tvil om at strukturtenkinga i vigslingsrituala plasserer alle tre tenestene innanfor 'embetet'. Men der er usemje i etterkant om det er tilfelle. Det blir spreidd eit rykte om «intendert ukklarhet». Det stemmer ikkje (Ulstein 2009). Den tradisjonelle embetsteologiske debatten kan henge i og gjere ukklar, usemja er ikkje over. Men kanskje kjem det mangetydige frå ein annan prosess, sett i gang av Porvoo-avtalen med den engelske kyrkja, 1992.

PORVOO, DIAKONEN OG AVKLARINGA

Ved samtalanene med den anglikanske tradisjonen blir embetsspørsmåla aktualiserte på nytt. Porvoo fylgde opp Lima-møtet i Faith and Order 1982 (Dåp – nattverd – embete). Der spurde ein om ikkje det tredelte embetet var ein modell for den einskapen vi søker, at ein ved å sjå bakover kunne gå vidare i lag. Det tredelte, eller trefaldige, embetet var ein struktur på 300-talet, av somme kyrkjesamfunn sett på linje med fullføringa av dogmedanninga, ved «trekløveret»: biskop, prest, diakon. I dei eldste kyrkjesamfunna, inkludert dei anglikanske, var dette eitt hierarkisk embete som toppa seg i biskopen. Ein diakon var ei gjennomgangsstilling før prestetenesta. Diakonen høyrde til kleresiet, the ordained ministry, i anglikanismen. Faktisk var han allereie ordinert (=vigsla) i Den norske kyrkja. Det var gløymt. Men kateketen kjem ut av fokus. Han er ikkje med i det trefaldige embetet. Skulle vi halde fram med metaforbruken, så vil det i Norge vere eit firkløver.

Skulle vår lutherske kyrkje fylgje same mønster i økumenisk tilpassing? Eg skal gjere ei lang historie kort.²¹

Etter Porvoo fekk vi utgreiingar både om kantoren,²² om embetsteologien generelt²³ og om diakonen spesielt.²⁴ Komiteen i 2001 viste både diakon og kateket bort frå 'embetet'. Eit mindretal argumenterte for diakonen på bakgrunn av Porvoo. Diakoni er gjerningsord, og dermed forkynning i utvida forstand. Dette vart teke opp av Kyrkjemøtet (Sak 10/01). Dei ville ha det utgreidd vidare, men med kateketen på plass. Kanskje kunne diakon vere tittel for eit «samlediakonats» for fleire tenester?²⁵ *Utgreiinga Diakonal tjeneste i Den norske kirke* (2004) konkluderte med at både diakon og kateket var vigsla. Også diakontenesta er

21 Ein lengre versjon hos Ulstein 2011.

22 Vigsling av kantorer, 1997.

23 Embetet i Den norske kirke, 2001.

24 Diakonal tjeneste i Den norske kirke, 2004; En flerdimensjonal ordinert tjeneste. Diakon, kateket og kantortjenesten som ordinert tjeneste? 2008.

25 Tanken er nemnd. Det er ein etterklang frå Lima 1982. I så fall kunne kateket og kantor vere del av det.

noko som *konstituerer* kyrkja. Kyrkjerådet set ned nok eit utval som ser nærare på kva konsekvensar det får for kyrkjestrukturen med ei tredimensjonal, eller fleirdimensjonal, teneste. Utvalet leverer si innstilling i 2008 med tilråding om at kateket, diakon og kantor skal ordinerast til det eine kyrkjelege embetet. Bispemøtet avviste det. Diakonen skal ikkje ordinerast til presteneste.

Bispemøtet 2010 (BM-sak 3/10) avviser eigentleg diskusjonen eg har referert: tendensen til å skulle presse alt inn under ei overskrift. Det blir kunstig utifrå CA V.

Synsmåten «tjenestedifferensiering» er derimot treffende om en i stedet tar utgangspunkt i tidligere utforminger av den konkrete prestedtjenesten. Særlig klart blir dette dersom en tenker på den tid da vår kirke bare hadde én vigslat tjeneste – med et stort mangfold av oppgaver, ikke minst av diakonal karakter.²⁶

Avvisinga gjeld også det trefaldige embetet. Bispemøtet vil heller forstå tenestene i forhold til identiteten og oppdraget til kyrkja, og gi dei sjølvstendig teologisk grunngeving.²⁷ Dei er samd med eit anna trekk frå Lima 1982, at Anden er fri til å gi sine (nåde)gåver slik at dei tener kyrkja og oppdraget i ein konkret situasjon. Det dreier seg om tenester som er eintydig vigsla stillingar, til livslang teneste. Rituala viser til kva, utan «intendert ukklarhet».

STATUS PRO

Bispemøtet 2010 er siste ord i ein lang prosess der den teologiske ordakrobatikken har vore på eit høgt nivå i forsøket på å få aktuelle behov til å passe inn i tradisjon og teologi. Samtidig er denne debatten viktig, ikkje minst for dei nye tenestegruppene. Det går på identitet og tenesteoppdrag i ein samla stab (Alveng 2004). Vi kunne lene oss litt tilbake og seie at det spelar lita rolle om ein brukar metaforar som differens, del, falde eller dimensjon (eller kløver) i forsøket på å uttale likeverd og ulikskap i same setning. Å presse alle stillingar inn i prestenesta skaper ikkje klårleik for alle. Å la vigslingsliturgiiane overstyre embetssyna er meir²⁸ klargjerande. Ei fast og livslang teneste på eit område som uttrykkjer kyrkja si varige sending, med spissa oppdrag, er tydeleg nok. Kateketen er den leiande innan kyrkja si undervisningsteneste og er vigsla til det. Den saka er klar. Den vigsla er skikka og kalla (*vocatus*) og velsigna (*benedictus*) og sendt til teneste (*missio*) med fullmakt både frå Gud og kyrkja på sitt område, i kollegialt samkvem med andre.

²⁶ Temaet i BM 03/10 var diakonen. Same tankegang er implisitt for kateketen.

²⁷ Som Harald Hegstad 2009.

²⁸ Siste ord er aldri sagt. Denne posisjonen skaper klar identitet og sending utan den kompliserande debatten om CA V. Usemje kan oppstå i spørsmål om det er mogleg å bygge på teologiske motiv, som her. Å la 1 Kr 12 erstatte CA V som referanse for kva teneste det skal vigslast til.

LITTERATUR

Dokument

Diakontjenesten. Bispemøtet, Sak BM 32.04.

«Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster. En uttalelse fra biskopene i Den norske kirke» BM 03/10. i *Luthersk Kirketidende* 145(2010)8: 156–161.

Dåp, nattverd, embete. Lima-dokumentet med forord av Ivar Asheim. Oslo: Verbum 1983.

Diakonal tjeneste i Den norske kirke, med hovedvekt på diakoniforståelsen og embetsforståelsen. Utredning. Kyrkjemøtet (KM) Sak 8.2/04.

«Diakonitjenesten i kirkens tjenestemønster. En uttalelse fra Bispemøtet i Den norske kirke.» (BM 03/10). i *Luthersk Kirketidende* 145(2010)8, s. 156–161.

Embetskomiteens innstilling. Kyrkjemøtet, Sak KM 10/01.

Embetssteologi og tjenstedifferensiering. Betenkning utarbeidet av en gruppe nedsatt av Kirkerådet. Oslo: Kirkerådet 1975.

Embetet i Den norske kirke. Innstilling fra en arbeidsgruppe nedsatt av Kirkerådet. Oslo: Kirkerådet 2001.

En flerdimensjonal ordinert tjeneste. Diakon, kateket og kantortjenesten som ordinert tjeneste? Konsekvenser og tjenlighet. Oslo: Kirkerådet 2008.

Fellesutalelsen frå Porvoo med Porvoo-erklæringen. Oslo: Mellomkirkelig råd 1993.

Reform av Den norske kirke. Innstilling fra Det frivillige kirkeråds reformkommisjon av 1965. Stavanger: Nomi 1969.

«Tesar om ordinasjonsspørsmål i lys av embetsforståelse og tjenstedifferensiering. Utarbeidet av en arbeidsgruppe under Norsk Teologisk Nemnd» i *Luthersk Kirketidende* 117(1972)22: 530–533.

Tjenester og stillinger i Den norske kirke. Oslo: Kirkerådet 1976.

Vigsling av kantor. Innstilling fra et utvalg oppnevnt av Kirkerådet for Den norske kirke. Oslo: Kirkerådet 1997.

Bøker, artiklar

Alveng, Kristine Aksøy. 2004. *Rett kalt kateket. Vigslingens betydning for kateketers tjensteidentitet og forståelsen av katekettjenesten i Den norske kirke.* MF. Disiplinbasert mastergrad i kristendomskunnskap med vekt på kirkelig undervisning, våren 2004.

Austad, Torleiv. 1967. «Nytt embete i kirken» i *Luthersk Kirketidende* 102(1967)22: 514–515.

Austad, Torleiv. 1972. «Enhet og differensiering i kirkens embete» i Lars Thunberg (red.): *Prest og samfunn.* Oslo: Aschehoug: 123–133.

Bakkevig, Trond 1981. «Kirke og arbeiderbevegelse. En undersøkelse av samtalene mellom kirke og arbeiderbevegelse i regi av Norsk menighetsinstitutt i slutten av 1950-årene» i *Tidsskrift for teologi og kirke* 52(1981)1: 21–41.

- Berge, Ottar. 2009. «Den kirkelige undervisningens historie i Norge i det 20. århundre» i *Lær meg din vei ...* Trondheim: Tapir: 127–165.
- Dæhlin, Eilert 1963. *Levende menigheter*. Oslo: Land og Kirke.
- Eriksen, Arne J. og Helge Aarflot (red.). 1984. «Så tilholder og formaner jeg deg». *En studiebok om ordinasjon/vigsling til kirkelig tjeneste*. Oslo: Den norske kirkes preste-forening.
- Hjertenæs, Magnar 1993. *Kateketar i teneste*. Arbeidsrapport V 9307. Volda: Møreforskning.
- Hjertenæs, Magnar 1994. *Prestar og pedagogisk arbeid*. Arbeidsrapport V 9408. Volda: Møreforskning.
- Hjertenæs, Magnar 2001a. «Frå funksjon til eige yrke – utviklinga av katekettenesta i Den norske kyrkja». Jan Ove Ulstein (red.) i *Kateketen i fokus. Nokre perspektiv på katekettenesta*. Kyrkjefag Profil 2. Trondheim: Tapir: 7–35.
- Hjertenæs, Magnar 2001b. «Eit spørsmål om identitet – perspektiv på kateketane i Den norske kyrkja» i *Kateketen i fokus*: 37–74.
- «Reis deg, Guds menighet». *Festskrift til Eilert Dæhlin – Mai 1988*. Redigert av Reidar Huseby, Einar Kongsbakk og Olav Skjævesland. Oslo: Menighetsseminarene i Norge.
- Seland, Torrey (red.). 2009. «Lær meg din vei...». *Kristen trosopplæring i går og i dag. En historisk oversikt*. Kyrkjefag Profil nr. 10. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Ulstein, Jan Ove. 2004. «Ungdom i rørsle. Nokre trekk frå det kristelege ungdomsarbeidet si historie i Noreg». Jan Ove Ulstein (red.). *Ungdom i rørsle 1. Aktørar og arbeidsformer*. Kyrkjefag Profil nr. 5. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag: 11–42.
- Ulstein, Jan Ove. 2008. *Vigsling av kateket – til kva? Ei teologisk utgreiing om kateketen høyrer med til ministerium ecclesiasticum*. Paper, bestilt av arbeidsgruppe i Kyrkjerådet. 46 s.
- Ulstein, Jan Ove. 2009. «Den vigsla kateketen og den differensierte tenesta» i *Halvårsskrift for Praktisk Teologi* 26(2009)2: 39–53.
- Ulstein, Jan Ove. 2011. «Diakonat og diakonvigsling. Diakonens kall og sending». Per Halse, Arne Redse, Asbjørn Simonnes og Per Magne Aadnanes (red.). *Guds folk og folkets Gud. Artiklar om kyrkjeliv og gudstru i historie og samtid*. Festskrift til Birger Løvlie. Kyrkjefag Profil nr. 13. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag: 165–188.
- Aarflot, Andreas. 2001. «Embetsteologi og vigsling. Bispemøtets rolle i utforminga av nye tjenester og vigslingsliturgier i Den norske kirke.» I Jan Ove Ulstein (red.). *Kateketen i fokus*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag: 129–152.